

¹ Кармаза О. О. Поняття міжнародного цивільного процесу України, його предмет, метод, система та джерела. Принципи міжнародного цивільного процесу // Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник / За ред. С. Я. Фурси. – К.: Вид-ць Фурса С.Я., 2010. – С. 33-46.

² Шак Х. Международное гражданское процессуальное право: Учебник. / Пер. с нем. / Х. Шак. – М.: Издательство, БЕК, 2001. – С. 19.

³ Васильченко В. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про міжнародне приватне право» / В. В. Васильченко. – К.: Істина, 2007. – С. 174.

⁴ Черняк Ю. В. Міжнародна підсудність цивільних справ // Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник / За ред. С. Я. Фурси. – К.: Вид-ць Фурса С. Я., 2010. – С. 108.

⁵ Шак Х. Зазначена праця. – С. 89.

⁶ Цивільний процес України: академічний курс: [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; за ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. – С. 66.

Резюме

У статті досліджуються теоретичні та практичні аспекти підсудності цивільних справ щодо житла в міжнародному цивільному процесі в Україні.

Ключові слова: міжнародний цивільний процес, міжнародна підсудність, підсудність, житло, позов про право на житло.

Резюме

Статья направлена на изучение теоретических и практических аспектов подсудности исков о праве на жилище в международном гражданском процессе в Украине.

Ключевые слова: международный гражданский процесс, международная подсудность, подсудность, жилище, иск о праве на жилище.

Summary

The article provides research of theoretical and practical aspects of jurisdiction of claims regarding housing right in international civil process in Ukraine.

Key words: international civil process, international jurisdiction, jurisdiction, residence, claim regarding housing right.

Отримано 17.07.2012

А. В. КОСТРУБА

Анатолій Володимирович Коструба, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

АНАЛОГІЯ ПРАВА ТА ЗАКОНУ ЯК ФАКТИЧНА ФІКЦІЯ І СПОСІБ «ОЗДОРОВЛЕННЯ» МЕХАНІЗМУ ПРАВОПРИПИНЕННЯ

Питання механізму правоприпинення є відносно новим для юридичної науки і, зокрема, для науки цивільного права. Незважаючи на досить широке висвітлення в науковій юридичній літературі питань юридичних фактів, деякі аспекти цієї проблематики почали розглядатися нещодавно. До таких аспектів належать юридичні механізми правовстановлення, правозмінення та правоприпинення, які на відміну від статичного погляду на юридичні факти, який демонструє лише їх значення як окремого юридичного явища, показують юридичний механізм виникнення юридичного факту й спричинення ним юридичних наслідків. Ці питання є малодослідженими в цивілістиці, тому їх розгляд стає актуальним та цікавим як для науки цивільного права, так і для практики правозастосування. Зокрема, на увагу заслуговує можливість конвалідації («оздоровлення») найменш дослідженого юридичного факту й механізму спричинення його наслідків. На сьогоднішній день ним є правоприпиняючий юридичний факт. Дослідженню питань юридичних фікцій, аналогії права та закону, а також юридичних фактів присвятили свої праці такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як Ю. В. Гнатушенко, А. Й. Іванський, В. Б. Ісаков, С. С. Конрад, О. І. Косаренко, О. В. Павліченко, О. Ф. Штанько та ін.

Метою статті є розгляд аналогії права та закону як фактичної фікції й способу виправлення вад механізму правоприпинення.

Механізм правоприпинення можна визначити як сукупність обставин фактичного й юридичного характеру, які за конкретних умов здатні породити наслідок у формі припинення прав, обов'язків, правовідносин або правосуб'єктності учасників цивільних правовідносин. На нашу думку, механізм правоприпинення

можна розглядати в статичному та динамічному вигляді. У статичному вигляді він представлений сукупністю засобів, які можуть бути використані для припинення правовідносин, прав, обов'язків, правомочностей або правосуб'єктності. Виникнення такого механізму пов'язується із закріпленням у нормі права всіх його юридичних елементів, якими, як ми вважаємо, є юридична сторона правоприпиняючого юридичного факту та його юридичний наслідок. У динамічному вигляді механізм правоприпинення являє собою реально сукупність всіх його елементів, що можуть породити відповідний наслідок, до яких належать: норма права, правовідносини, юридична сторона правоприпиняючого юридичного факту, фактична сторона правоприпиняючого юридичного факту, юридичний наслідок правоприпиняючого юридичного факту, фактичний наслідок правоприпиняючого юридичного факту, причинно-наслідковий зв'язок між правоприпиняючим юридичним фактом та його наслідком.

При цьому юридичні елементи механізму правового регулювання повинні відповідати вимогам нормопроектувальної техніки та бути адекватними реальним суспільним відносинам. Це означає, що моделі поведінки, які закріплюються в нормах права, повинні бути спроектовані таким чином, щоб у реальній дійсності могли настати фактичні обставини, які їм відповідають. Порушення вимог нормопроектувальної техніки може створити дефекти в механізмі настання наслідку правоприпиняючого юридичного факту, у зв'язку з чим такий наслідок може не настати взагалі. Водночас масштаби моделювання забезпечують урегульованість певного кола суспільних відносин. Чим більше різних моделей поведінки передбачено нормами права, тим більше реальних суспільних відносин врегульовано законом.

Так, ми вказали, що порушення правил нормопроектувальної техніки може сприяти виникненню ситуацій, за яких реальна життєва ситуація може не спричинити передбаченого в нормі права наслідку, оскільки не буде збігатися з нею або буде збігатися одразу з декількома моделями, закріпленими в нормі права. Разом із тим цілком логічно є й можливість виникнення протилежних ситуацій, коли фактичні обставини дійсності є, а закріплена в нормі права модель, що їм відповідає, відсутня. За таких обставин, здається механізм правоприпинення не зможе спрацювати, оскільки відсутня його юридична сторона, а саме: норма права, модель, закріплена в нормі права, її наслідок, а тому, відповідно, й правовідносини. При цьому фактична сторона механізму не зможе викликати юридичні наслідки. В класичному розумінні це так, адже правовідносини охоплюють «дію» і «застосування» права (його норм)¹, оскільки реалізація правової норми проходить два етапи: перший – виникнення правовідносин, коли між суб'єктами права встановлюється правовий зв'язок (з'являються суб'єктивні права та юридичні обов'язки); другий – поведінка учасників правовідносин спрямовується на втілення відповідних прав і обов'язків у житті². Поза юридичними відносинами можливе тільки здійснення деяких заборон на активну поведінку, тобто виконання пасивних юридичних обов'язків. Реалізація суб'єктивних юридичних прав, пов'язаних з активною поведінкою уповноваженої особи поза юридичними відносинами, маловірогідна.

Поведінка людей в юридичній сфері безпосередньо пов'язана з правовою регламентацією, із закріпленням у нормах чинного законодавства. І тому правова поведінка завжди є об'єктом «спостереження» з боку державних органів, покликаних контролювати наше життя в інтересах самого суспільства³. Сутність впливу права на суспільні відносини полягає в тому, що воля держави, надаючи суспільним відносинам правову структуру, спрямовує зв'язки між людьми в необхідне русло. Даний вплив здійснюється безпосередньо в результаті правомірної поведінки учасників суспільних відносин. Так, встановлюються суб'єктивні, об'єктивні й умови господарських зв'язків, правова норма вже визначає спрямованість суспільних відносин. Однак тільки визначає, а впорядкування суспільних відносин можливе лише тоді, коли суб'єкти починають діяти згідно з вимогами даної правової норми. Упорядковані, скоординовані суспільні відносини набувають виду відповідної системи. З'являється можливість говорити про певний порядок взаємодії елементів⁴. Закріплюючи юридичні факти, право «прив'язує» моделі поведінки до реальності, до тих умов, в яких вони мають реалізуватися. Вони виступають як своєрідне «ядро» в системі суспільних відносин, як така підсистема, спираючись на яку право здійснює трансформацію всього масиву зв'язків. Від повноти системи юридичних фактів безпосередньо залежить своєчасність і точність правової реакції⁵. Тому відсутність норми права означає відсутність правової моделі правоприпиняючого юридичного факту і його наслідку, а тому – й відсутність можливості виникнення правовідносин і викликання правоприпиняючого наслідку фактичними діями. Однак розвиток механізму правового регулювання сприяв виникненню додаткових юридичних конструкцій, що дають змогу оздоровити як юридичні, так і фактичні елементи механізму правоприпинення. Зокрема, юридичну сторону зазначеного механізму може оздоровити застосування аналогії права або закону. Стаття 8 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановлює: «Якщо цивільні відносини не врегульовані цим кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону). У разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (аналогія права)»⁶.

Аналогія права яскраво демонструє відсутність жорсткого причинно-наслідкового зв'язку між нормою права та правовідношенням, коли правовідношення може виникнути із-за загальних засад законодавства, а не юридичної норми, якої взагалі може не існувати⁷. Стаття 8 ЦК України допомагає певним нормам бути застосовуваними до нетипових для неї ситуацій і у зв'язку з цим подолати або усунути прогалини у праві⁸. Це правова фікція, яка, однак, може бути застосована судом навіть у міжгалузевому розрізі. Норма

права, в якій міститься інша, найбільш схожа правова модель, до реальних дій вважається такою, що повністю відповідає останнім, хоча насправді це не так. Держава за посередництва норми ст. 8 ЦК України унормовує ще невнормовані суспільні відносини. Вона поширює на них правовий вплив і в аспекті підстав припинення відносин робить конкретні життєві обставини правоприпиняючими юридичними фактами, вводить їх до складу права. Аналогія нібито відкриває своєрідну нормативну парасольку⁹, яка накриває цивільні правовідносини. Адже норма права й та правова модель поведінки, яка закріплена в ній, не збігаються у повному обсязі з реальною моделлю поведінки, проте вважається, що все-таки вони збігаються. Так само і юридичні факти, які є підставою виникнення зміни чи припинення правовідносин, насправді, відповідно до норми права, мають спричинити одні наслідки, проте спричиняють їх у формі виникнення, зміни чи припинення інших «аналогічних» правовідносин тим, що визначені в нормі права.

Цілком логічним є питання, чим саме є аналогія права та аналогія закону для механізму правоприпинення, який має вади юридичної сторони: презумпцією, фікцією або самостійною юридичною конструкцією. Варто погодитися з А. Й. Іванським, який дотримується думки, що фікція, як і презумпція, є юридичними інститутами та інструментами механізму правого регулювання, кожен з яких розв'язує свої завдання і виконує свої функції, і при цьому підміна презумпції фікцією є неприпустимим прийомом у правовому регулюванні¹⁰.

Так, під юридичною презумпцією розуміють припущення, що певний факт вже існує. При цьому таке припущення існує до тих пір, доки не буде встановлено протилежне. Наприклад, презумпції невинуватості, вини, добросовісності, авторства тощо. Що ж стосується фікції, то під нею розуміють вигадку, вимисел, неіснуюче. Юридична фікція є юридичним прийомом, який полягає в тому, що реальність зводиться до формули, яка їй не відповідає, щоб у майбутньому з цієї формули зробити певні юридичні висновки. Це встановлене законом положення, що суперечить реальності¹¹. Якщо ж казати про природу аналогії права та аналогії закону, то вони більше схожі саме на фікції, а не на презумпції. На відміну від презумпцій, основне завдання яких полягає у встановленні припущень щодо суб'єктивного ставлення особи до певних обставин (презумпція вини, презумпція невинуватості, презумпція добросовісності), юридичні фікції спрямовані на визначення умов існування юридичного факту. Будь-яка юридична фікція спрямована на оздоровлення механізму правого регулювання і доповнення його фактичними елементами, яких не вистачає для повноцінного функціонування. З цього виникає закономірне питання: яким саме чином юридична фікція доповнює механізм правого регулювання фактичними елементами? На наше переконання, юридична фікція оздоровлює механізм правого регулювання шляхом визначення або підміни фактичної сторони юридичного факту за посередництвом юридичної. Для пояснення можна навести давню римську фікцію: річ не вважається поверненою, якщо вона була поверненою в гіршому стані, ніж той, в якому надавалася¹². У цьому випадку існує класична модель, передбачена в нормі права (юридична сторона юридичного факту) – після завершення договору оренди орендар повинен повернути предмет оренди орендодавцю. Отримання предмета оренди, що є фактичною стороною юридичного факту повернення речі, повинно збігатися з юридичною стороною, передбаченою моделлю й спричинити наслідок у формі припинення орендних правовідносин. Водночас отримання орендодавцем предмета оренди гіршої якості підміняє фактичну сторону правоприпиняючого юридичного факту фікцією нормативного характеру, у зв'язку з чим вважається, що орендодавець не отримав річ. Ця обставина у свою чергу призводить до того, що фактична сторона не відповідає тій моделі, яка закріплена в нормі права у формі отримання речі, що не дозволяє припинити відносини оренди. Крім того, ця фікція, підміняючи фактичну сторону юридичного факту, може сприяти виникненню іншого юридичного факту. Зокрема, в рамках моделі: неповернення речі законному власнику після закінчення строку договору оренди є підставою для звернення до суду з виндикаційним позовом. Тобто, юридична фікція, підміняючи фактичну сторону, робить юридичний факт таким, що складається не з фактичної та юридичної сторін, а з двох юридичних. І при цьому одна з них є фікцією.

Однак, якщо казати про аналогію права та аналогію закону як фікцію, то їх можна назвати юридичною фікцією навпаки, або фактичною фікцією. Адже спосіб їх впливу на механізм правого регулювання є протилежним способу впливу юридичної фікції. На відміну від останньої, характерним для фактичної фікції є те, що юридична сторона юридичного факту визначається фактичною, але при цьому остання не підміняє юридичної сторони, й форма юридичного факту залишається класичною, тобто такою, що складається з юридичної та фактичної сторони. Такий висновок обґрунтовується декількома обставинами. По-перше, існуванням норм-фікцій як нормативних моделей, які встановлюють припущення щодо фактичних обставин. Тобто ці нормативні моделі передбачають, що певні фактичні обставини слід вважати такими, що настали, а тому й спричинили визначені нормою правоприпиняючі юридичні факти. Наприклад, оголошення особи померлою за відсутності відомостей про неї в місті її постійного проживання протягом трьох років. З точки зору правоприпиняючих юридичних фактів у такому разі встановлюється примат юридичної сторони юридичного факту над фактичною. Саме юридична модель, яка закріплюється в нормі права, визначає фактичну сторону, якої, можливо, й не існує. Тобто, особа може бути живою. Іншими словами, у механізмі правоприпинення й правого регулювання майнових відносин юридична фікція виконує функцію компенсації відсутності фактичної сторони юридичного факту. У самі поняття норма-фікція закладено обов'язковість існування нормативної моделі. Разом із тим при аналогії права чи закону примат має фактична сторона, кореспондуюча нормативна модель якої відсутня.

По-друге, самою природою аналогії. Адже на відміну від фікції, де фактичні обставини зводяться до формули й приломляються під юридичну сторону правоприпиняючого юридичного факту, у випадку з аналогією відбувається зворотній процес. Модель, закріплена в нормі права, приміряється під фактичні обставини, а тому фактичні обставини визначають наповнення юридичної сторони правоприпиняючого юридичного факту. Однак застосування нами в першому випадку слова приломлення, а в другому – приміряння не є помилкою. Адже в умовах позитивного регулювання суспільних відносин особливого значення набувають саме норми права, які є вираженням волі законодавця й формою правого регулювання, а не фактичні обставини в конкретних суспільних відносинах. Тобто, в правовому регулюванні сильнішу позицію має саме правова модель, а не фактичні обставини, оскільки визначення законності чи незаконності, відповідності чи невідповідності відбувається саме в аспекті приміряння фактичних обставин нормі права, а не навпаки. Конкретні суспільні відносини не можуть породити норм права, а норми права не можуть за загальним правилом змінюватися під конкретні суспільні відносини. У цьому є сила права й нормативних моделей, що закріплені в його нормах. У зв'язку з цим аналогію права та закону можна умовно назвати обмеженою фактичною, а не юридичною, фікцією, адже на відміну від класичної юридичної фікції, в якій фактична обставина зводиться до формули, у випадку з аналогією права чи закону фактичні обставини залишаються незмінними, а норми права хоча і приміряються до них, однак також в межах своїх незмінених конструкцій. Тобто, якщо при юридичній фікції видозмінюються фактичні обставини в нормативній моделі й визначальне значення має нормативна модель, то при застосуванні аналогії права чи закону визначальне значення мають фактичні обставини, але нормативна модель не змінюється (оскільки змінити її може лише компетентний орган), а приміряється до фактичних обставин. Однак ця модель є невластивою для цих обставин і не повністю відповідає їм. Таким чином, аналогію права та аналогію закону, на нашу думку, можна справедливо назвати саме фактичною фікцією.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що аналогія права та аналогія закону, які є характерними лише для приватноправових галузей права, можуть бути ефективним способом конвалідації (оздоровлення) як механізму правоприпинення, так і всього механізму правого регулювання майнових відносин. Цей юридичний інструмент дає змогу «підломити» найбільш схожу за змістом модель поведінки, закріплену в нормі права приватноправової або публічної галузі права до реально існуючої ситуації і оцінити її наслідок саме з точки зору закріпленої в нормі права моделі. Аналогія права та аналогія закону здатні доповнити фактичні елементи механізму правоприпинення юридичними (норма права, правовідносини, юридична сторона правоприпиняючого юридичного факту, юридичний наслідок, передбачений нормою права) і таким чином зробити механізм правоприпинення життєздатним і дієвим. Крім зазначених юридичних інструментів, які можуть оздоровити механізм правоприпинення, цивільне право передбачає визнання оспорюваного правочину дійсним сторонами або судом, а також застосування юридичних фікцій, які можуть доповнити юридичні елементи механізму правоприпинення фактичними, однак розгляд цих питань у аспекті механізму правоприпинення має стати предметом окремого наукового пошуку.

¹ *Передерієв Є.* Дія та застосування права (його норм) як поняття в категорії «правовідносини» у системах права / Є. Передерієв // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 4. – С. 13–15. – С. 13.

² *Штанько О. Ф.* Механізм правомірної поведінки як засіб реалізації правових норм / О. Ф. Штанько // Правовий захист людини та громадянина в Україні : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф., м. Київ, 24 листопада 2011 р. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2011. – С. 13–17. – С. 15.

³ *Конрад С. С.* Юридично значуща поведінка: основні концепції та підходи до вивчення / С. С. Конрад // Держава і право: Зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – 2005. – Вип. 30. – С. 73–77. – С. 75.

⁴ *Конрад С. С.* Правомірна поведінка та правопорядок: взаємозв'язок та взаємозумовленість / С. С. Кондрат // Держава і право: Зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – 2006. – Вип. 31. – С. 35–38. – С. 36–37.

⁵ *Исаков В. Б.* Правовое регулирование и юридические факты / В. Б. Исаков // Известия ВУЗов, серия Правоведение. – 1980. – № 5. – С. 34–37. – С. 35.

⁶ Цивільний кодекс України : станом на 1 листопада 2011 року // Відом. Верхов. Ради України – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356. (із змінами).

⁷ *Гнатущенко Ю. В.* Деякі аспекти генезису правовідносин / Ю. В. Гнатущенко // Держава і право: Зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки. – 2006. – Вип. 31. – С. 58–65. – С. 62.

⁸ *Косаренко О. І.* Проблеми аналогії в контексті реформування цивільного судочинства / О. І. Косаренко // Митна справа. – 2011. – № 3 (75) частина 2. – С. 299–302. – С. 300.

⁹ *Погребняк С.* Втілення принципів права в юридичних актах / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 2 (45). – С. 21–32. – С. 26.

¹⁰ *Іванський А. Й.* Роль юридичних фікцій у регулюванні відносин фінансово-правової відповідальності // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 202–207. – С. 202. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08iajvfv.pdf>

¹¹ *Павліченко О. В.* Юридична презумпція, юридична преюдиція та юридична фікція / О. В. Павліченко // Держава і право: Зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 50. – С. 94–99. – С. 96.

¹² *Іванський А. Й.* Роль юридичних фікцій у регулюванні відносин фінансово-правової відповідальності // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 202–207. – С. 203. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08iajvfv.pdf>

Резюме

Стаття присвячена розгляду аналогії права та аналогії закону як фактичної фікції в механізмі правоприпинення й правового регулювання майнових відносин, а також способу його «оздоровлення». Проаналізовано відмінності між фактичною та юридичною фікцією, визначено роль фікцій в механізмі правоприпинення.

Ключові слова: юридичний факт, правоприпинення, механізм, фікція.

Резюме

Статья посвящена рассмотрению аналогии права и аналогии закона как фактической фикции в механизме правопрекращения и правового регулирования имущественных отношений, а также способа его «оздоровления». Проанализированы отличия между фактической и юридической фикцией, определена роль фикций в механизме правопрекращения.

Ключевые слова: юридический факт, правопрекращение, механизм, фикция.

Summary

The article is devoted to examination of analogy of law and analogy of legislation as real fiction in legal mechanism of right-deprivation and legal regulation of property relations and as the mean of its correction. The differences between real and jural fiction are analyzed, the impotence of fictions in legal mechanism of right-deprivation is determined.

Key words: jural fact, right-deprivation, mechanism, fiction.

Отримано 8.10.2012

В. І. КРАТ

Василь Іванович Крат, кандидат юридичних наук, доцент Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ВПЛИВОМ ОБМАНУ

Аналіз як взагалі недійсності правочинів¹, так і вчинених під впливом обману² завжди викликав підвищену увагу в доктрині та практиці. Втім, у літературі відсутнє сучасне комплексне дослідження проблематики такого виду правочину з вадами волі. Однак це не повною мірою відповідає сучасним реаліям, і передусім практикою «вимагається» вироблення рекомендацій щодо цього виду недійсних правочинів. Тому *метою* цієї статті є з'ясування особливостей визнання недійсними правочинів, вчинених під впливом обману.

При вчиненні правочину під впливом обману формування волі особи відбувається внаслідок впливу «стороннього» фактора, яким виступає обман. Тому цей різновид правочинів належить до категорії правочинів з вадами волі.

На відміну від помилки як підстави визнання правочину недійсним, обманом є *навмисне цілеспрямоване введення особи в оману* щодо обставин, які мають істотне значення для вчинення правочину. Обман набуває юридичного значення тоді, коли його використовують як засіб «схилити» сторону вчинити правочин.

Конструкція правочину, вчиненого під впливом обману, побудована за моделлю оспорюваного правочину, тобто в кожному конкретному випадку існує спір щодо формування волевиявлення учасника правочину внаслідок обману, і потрібно довести, що обман мав місце. Причому факт обману повинна довести особа, яка діяла під впливом обману (абз. 2 п. 20 Постанови Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»).

У випадку, коли укладається договір позики під впливом обману, відповідно до положень абз. 2 ч. 1 ст. 1051 ЦК України допускається виключення з правила про недопустимість підтвердження факту вчинення такого правочину свідченнями свідків (ч. 1 ст. 218 ЦК України).

Необхідним є, передусім, і встановлення виду правочинів, що можуть бути оспорені як вчинені під впливом обману. У науково-практичній літературі з цього приводу вказується, що обман вчиняється однією стороною щодо іншої, і ст. 230 ЦК України поширюється тільки на дво- та багатосторонні правочини, тобто договори³.

Подібний висновок про те, що законодавець допускає оспорювання на цій підставі тільки дво- та багатосторонніх правочинів, дає змогу вдатися й до аналізу ст. 230 ЦК України в контексті наявності в ній таких формулювань, як, зокрема, «одна зі сторін правочину», «друга сторона».

У свою чергу, в практиці Верховного Суду України (далі – ВСУ) відсутня єдина позиція щодо розповсюдження положень ст. 230 ЦК на певні різновиди правочинів. Це ілюструється такими прикладами. В абз. 5 п. 25 Постанови Пленуму ВСУ від 30 березня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» вказується, що відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, передба-